

Kultura [...] to wartości, dla których warto żyć

(Zbigniew Herbert)

TEMATY PRAC PISEMNYCH

(40 punktów)

Wybierz jeden z podanych tematów i napisz rozprawkę (tematy nr 1–2) lub interpretację utworu.

Tematy rozprawek

1. „Żaden utwór literacki nie przerobi ludzi, są wszakże takie, które ich pobudzają do przetwarzania się” (Aleksander Świątochowski). Myśl tę uczyn mottem rozważań nad rolą literatury w życiu Twoim i osób z Twojego pokolenia.
2. „Jak bardzo trzeba cenić prowincję i dom, i daty, i ślad minionych ludzi”. Rozważ myśl Czesława Miłosza, odwołując się do dzieł literackich oraz własnych doświadczeń, zastanów się nad wartościami, które są przekazywane przez tradycję.

Interpretacja tekstów literackich

3. Interpretacja fragmentu noweli Elizy Orzeszkowej *Gloria victis*.
4. Interpretacja porównawcza wierszy: *Nike z Samotraki* Leopolda Staffa i *Nike która się waha* Zbigniewa Herberta.

Eliza Orzeszkowa (1841–1910)

***Gloria victis*¹**
(fragment)

– Przyszli tu w kilkuset ludzi i rozłożyli się obozem gwarnym, tłumnym, pstrym od odzieży rozmaitej, pobłyskującym orężem rozmaitym. Jedną tylko część odzieży mieli jednostajną: czapki czworokątne (...) i jedną cechę wspólną wszystkim: młodość. Samo lato życia, lato gorące, kwitnące patrzyło z ich twarzy, jeszcze znojem trudów i walk niedotkniętych, jaśniało w oczach, po brzegi pełnych zapału i nadziei. Rozłożyli się obozem, zbudowali ze splecionych gałęzi namiotów kilka: dla wodza, dla co lepszych koni, dla przyszłych rannych; u rozpalonego ogniska zgotowali sobie posiłek wieczorny i gdy roboty były już skończone, a na niebo nad lasem wzeszły gwiazdy, wzbili ku niebu i ku gwiazdom chór silnych głosów, śpiewających hymn skargi, ufności i prośby. Hymnu tego my, drzewa, słuchałyśmy zdumione, wtórując mu szeptem ciekawości pełnym: „Co to będzie, co to będzie?”.

Wodzem ich był człowiek świętego imienia, które brzmiało: Romuald Traugutt². Pytasz, dlaczego świętym jest to imię? Albowiem według przykazania Pana opuścił on żonę i dzieci, dostatki i spokój, wszystko, co pieści, wszystko, co raduje i jest życia ponętą, czarem, skarbem, szczęściem, a wzięwszy w ramiona krzyż narodu swego, poszedł za idącymi ziemią tą słupem ognistym³ i w nim zgorzał. Nie tutaj zgorzał. Nie w tej mogile śpi. Kędyś daleko. Ale wówczas na czele hufcu tego na tę polanę przyszedł i patrzyłyśmy na nie niego my, drzewa.

[...] Widziałyśmy jego czarnowłosą głowę z oczyma myśliciela i uśmiechem dziecka. Oczy miał mądre, smutne – podobno bratem bliźniaczym mądrości bywa u ludzi smutek – a uśmiech świeży, perłowy, z kroplą słodyczy dziecięcej albo niewieściej. Przez czoło śniade palec tragicznych przeznaczeń wcześniej przeciągnął mu zmarszczkę surową, niekiedy aż groźną.

I głos jego słyszałyśmy z brzmieniem jak stał dzwoniącym; rozkazującym, niekiedy aż groźnym. Tak brzmieć musiał w wąwozie termopilskim głos Leonidas⁴. [...] Czy Leonidas wiedział, że gdy wąwóz termopilski trupami hufca swojego zasypie, stopa niewoli greckiej nie dosięże? Jeżeli wiedział, błogo mu było uścielać tę krwawą zaporę i jako pieczęć składać na niej siebie!

Ten nie wiedział. W orężnych sprawach ludzkich biegłym był, biegłość ta w dalekowidztwo wzrok mu zaostrzała, spostrzegał wyłaniającą się zza dnia ofiar i boju potworną, czarną noc.

Jednak szedł i prowadził, bo taką była moc słupa ognistego, który wówczas nad ziemią wzbijał się, taką tęsknotą za obiecaną, oczekiwaną, za upragnioną, płomiennie kochaną krainą wolności i takim był krzyż narodu jego ciężki, nieznośny...

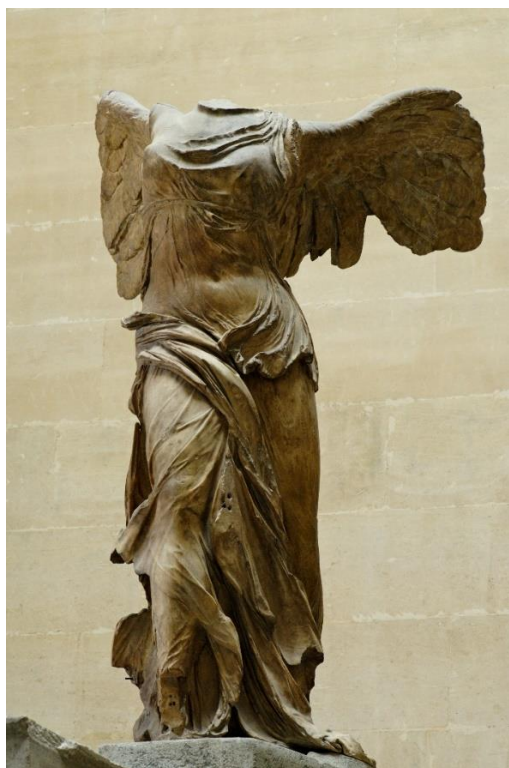
(1910)

¹ Gloria victis (łac.) – chwała zwyciężonym.

² Romuald Traugutt (1825–1864) – postać historyczna, dowódca najpierw oddziału powstańczego na Polesiu, a później całego powstania. Został aresztowany wiosną 1864 r., stracony w sierpniu tego roku.

³ „Słupem ognistym...” – aluzja do starotestamentowej *Księgi Wyjścia*. Kiedy Bóg prowadził Izraelitów z Egiptu przez pustynię do Morza Czerwonego, w nocy ukazywał się im w postaci słupa ognistego.

⁴ Leonidas – król Sparty, stał na czele 300-osobowego wojska, które w 480 r. p.n.e. w wąwozie pod Termopilami powstrzymało armię perską. Wszyscy spartanie zginęli, ale ich ofiara stała się synonimem męstwa, bohaterstwa i patriotyzmu.

Leopold Staff (1878–1957)

*Nike z Samotraki*⁵

W wietrznych fałdach twych wiotkich szat słyszę muzykę
Lotu, którego żadne nie prześcigną ptaki,
Czarująca bogini triumfu, o Nike,
Co od wieków zdyszana lecisz z Samotraki!

Pośpiech potężnych skrzydeł twych powietrze chlaszcze,
Niosąc zwycięstwo, sławę i liście laurowe.
Nie pragnę ich. I temu jedynie zazdroszczę,
Dla którego w porywie swym straciłaś głowę.

(Z tomu *Martwa pogoda*, 1946)

⁵ Nike z Samotraki – słynna rzeźba marmurowa z III-II w. p.n.e., odnaleziona na greckiej wyspie Samotraka w 1863 r. Przedstawia boginię zwycięstwa bez głowy i ramion, obecnie znajduje się w zbiorach paryskiego Luwru.

Zbigniew Herbert (1924–1998)

Nike która się waha

Najpiękniejsza jest Nike w momencie
kiedy się waha
prawa ręka piękna jak rozkaz
opiera się o powietrze
ale skrzydła drżą

widzi bowiem
samotnego młodzieńca
idzie długą koleiną
wojennego wozu
szarą drogą w szarym krajobrazie
skał i rzadkich krzewów jałowca

ów młodzieniec niedługo zginie
właśnie szala z jego losem
gwałtownie opada
ku ziemi

Nike ma ogromną ochotę
podejść
pocałować go w czoło

ale boi się
że on który nie zaznał
słodczy pieszczot
poznawszy ją
mógłby uciekać jak inni
w czasie tej bitwy
więc Nike waha się
i w końcu postanawia
pozostać w pozycji
której nauczyli ją rzeźbiarze
wstydząc się bardzo tej chwili wzruszenia

rozumie dobrze
że jutro o świcie
muszą znaleźć tego chłopca
z otwartą piersią
zamkniętymi oczyma
i cierpkim obolem⁶ ojczyzny
pod drętwym językiem

(Z tomu *Struna światła*, 1956)

⁶ Obol – drobna moneta obiegowa w starożytnej Grecji; przenośnie – drobny datek.